

El rastre
de la paraula

**Vil·la Joana,
el darrer port de Verdaguer**

Presentació

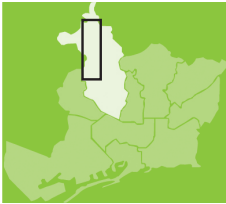
Cada 10 de juny es commemora la mort de Jacint Verdaguer a la Vila Joana, lloc on va viure els dies precedents a la seva mort.

Malgrat la breu estada de Verdaguer a Vallvidrera, la seva presència va causar un fort impacte a la població.

La Vila Joana ha passat, amb el temps, a formar part del Museu d'Història de Barcelona. El camí que cal fer per arribar-hi té indrets que s'identifiquen en la seva obra en general i en alguns poemes en concret.

La influència que Verdaguer va exercir en altres poetes, és ben evident, com el mateix J.V. Foix ho manifesta en la seva obra. Dins la vida quotidiana del poble de Sarrià, Foix viu, com un noi que va a l'escola, els rumors i misteris de la vinguda de Mn. Cinto Verdaguer a Vila Joana. Alguns companys de classe són de Vallvidrera i tots saben qui és Jacint Verdaguer i què representa per a les lletres catalanes i per al país. La descripció que fa de l'enterrament de Verdaguer, de forma tan gràfica, és un model de periodisme literari.

La ruta Vila Joana, el darrer port de Verdaguer, vol retre homenatge a ambdós poetes i establir uns lligams entre ells més enllà de les seves particularitats individuals.

Ruta

0 Punt de trobada
Vestíbul de la seu
del Districte de
Sarrià Sant Gervasi
Plaça Consell de la Vila

1 Primera parada
Vestíbul Seu del Districte
de Sarrià Sant Gervasi

"La formiga"

2 Segona parada
Placeta del Roser

"La Perla"

3 Tercera parada
Plaça de Sarrià

*"Pepa, la lletera".
Referència a J.V. Foix*

4 Quarta parada
Porta de Sarrià (Pg.
Bonanova/Via Augusta)

"Les tres muntanyes"

5 Cinquena parada
Era de Vilajoana,
Vallvidrera

"Què és la Poesia?"

Punt d'arribada
Museu Casa Verdaguer

1 Primera parada

Plaça Consell de la Vila

La formiga

*Com Déu vol mal a la formiga
nodreix-li ales.*

JAHUDA, 76

Una hermosa plana
tinguí per bressol;
com la vigatana
no en veu altra el sol.
Jo fui la formiga
de son pla i garriga,
del mas oreneta,
del camp rossinyol.

Per les torrenteres
que alegre tresquí,
del camp a les eres,
de l'hort al jardí,
me nasqueren ales
com a les cigales
i a aquell pla d'Ausona
l'adéu jo doní.

Vegí hermoses terres,
més d'una ciutat,
m'enfilí a les serres
de l'alt Montserrat.
Baixí a Barcelona,
la perla amb què l'ona
enriquí fa segles
l'antic Principat.

Dintre horts que floriren
per encantament,
palaus se m'obriren
plens d'or i d'argent.
En mala diada
ne fiu ma posada,
puix ma vida i somnis
fugiren corrent.

Mes grandeses foren
floretes d'empriu
que neixen i moren,
bombolles de riu.
Fou aquella glòria
vana i transitòria,
com pel lapidaire
rosada d'estiu.

Tot era falsia
dintre aquell palau,
los mots que hi sentia d'afecte i de pau.
Los ramells de roses
foren de gatoses;
los llaços de murtra
cadenes d'esclau.

Dintre aquelles sales
enemic cruel
les frisoses ales
me llevà d'arrel.
Si no hagués deixada
la gàbia daurada,
mai més vos veuria,
ma terra i mon cel.

Jo deixí en mala hora
lo teu pagesiu,
oh poble que enyora
mon coret soliu:
de ma terra amiga
jo fóra formiga:
mal hagen les ales
que m'han tret del niu!

Disperses, circa 1900

2

Segona parada

Placeta del Roser

La perla

*Mater pulchra, filia pulchrior.
Si hermosa n'és la mare, més
n'és la filla.*

De la terra i de la mar
a l'amorosa besada
nascuda Barcino un jorn
s'asseia en la verda platja,
fent del Tàber escambell
de Montjuïc en la falda.
Amb les ones de la mar
ja de petita jugava,
com amb les crins del lleó
l'amazona que'l cavalca.
Les ones venen i van
joguinejant a ses plantes:
tot anant i tot venint
una petxina hi deixaven.
Barcelona ja la cull,
ja en desclou l'hermosa capsa:
hi troba una perla a dins
que en son cor gelosa guarda;
guarda la Perla en son cor,
i la petxina la llança.

Oh poble de Sarrià,
tu sortós l'has aplegada,
i com un cèlic present
la posares en ta darga:
la petxina és ton escut
i la perla Santa Eulàlia.

Santa Eularia, poemeta, 1899

3**Tercera parada****Plaça de Sarrià****Pepa, la lletera**

Pepa, la lletera, té les cames més fines del món. Fa vuit dies, al ball del carrer del sant Vicenç, totes les noies li ho deien. Va anar a dormir tan a deshores, que son germà, matiner, ja apariava la bicicleta. Quan dues hores més tard pujava Clos amunt, a cada mà dos pots de llet enormes, els ulls se li aclucaven. Veia, ballant, deu mil parelles amb un clavell de llustrina al front; dels fanals japonesos esberlats, els flams s'escapaven cap al cel i l'omplien d'estels incomptables. Les cases de banda i banda havien desaparegut. I, tot d'una els dansaires. Pepa es veia sola al món, de cara al cel lluminós. En entreobrir els ulls, era davant el convent de les monges. Sor Roser la renyà: ¡era tan tard! Deixà els pots al graó i, entre reny i reny, els ulls se li tornaren a cloure. Aleshores, tots els balcons i totes les finestres del Clos s'esbatanaren, se sentí un batec d'ales dolcíssim, i de cada obertura en sortí un àngel. S'acostaven silenciosament i ordenadament a Pepa, i omplien llurs petits gerros argentats. En descloure els ulls, els pots de llet eren buits i el carrer ple d'un perfum de roses.

El diumenge següent, en sortint, a les tres de la matinada, del ball de "La Violeta", li vaig dir: --¡Pepa! Quina son aquest matí. Em va respondre que els dilluns santa Eulàlia li feia la feina.

J. V. Foix; *Gertrudis*, 1927

4

Quarta parada

Porta de Sarrià (Pg. Bonanova / Via Augusta)

Les tres muntanyes

De nit, quan Barcelona
va ensopint-se, adormint-se al peu de l'ona,
lligadets per la son de peus i mans
s'adormen los infants.

L'escoda no conversa amb la pedrera,
ni la roda del carro amb la rodera,
en lo mercat s'apaga el baladreig,
lo murmuri de riu en lo passeig.

Com los aucells en l'arbre,
calla l'esquella en lo cloquer de marbre
des d'on ara tot just

cridava als cristians al temple august:

la diva en lo teatre

clou son llavi i les mans paren de batre,
i fa de la ciutat

un sepulcre vivent la soledat.

En aquella hora, avui, fondes i estranyes,
he sentides les veus de les muntanyes.

Lo Tàber

Jo un temps era una illa
com una conquilla
voret a la mar:
m'allarga la serra
lo seu braç de terra:
m'hi deixo aferrar.

De la terra i l'ona
nasqué Barcelona.

Jo en ma conquilla
bressant sa filla
de sol a sol,
ja no só una illa,
que só un bressol.

Mes d'ençà que és pubilla
de Catalunya
i el ceptre empunya
del Principat,
del Tàber s'ha oblidat.

Lo Montjuïc

Des de mon aspre, altívol promontori
a Barcino i a tu jo us vegí néixer,
i ja des del principi, de mon sí
traguí
lo rocam que la fa créixer.

A tu et fa poc a poc desaparèixer,
i a mi em va l'herba sota els peus segant.
Amb sos morts a Ponent,
amb sos vius a Llevant,
me va estrenyent
i enderrocant.

Barbes amunt sos barris se m'arrapen,
los magalls amb ses urpes m'esgarrapen;
se'm clava al pit la dent de l'escodaire,
i em barrina lo cor lo barrinaire.

Fa tres mil anys tot ho sofresc per ella,
i ara com a un soldat
al seu costat
me fa fer de sentinella.

Lo Tibidabo

A mi em fa fer
de respatller
de sa cadira immensa
de que són los barrons
eixos turons.

Per sa enorme creixença
de gegant
la plana no és prou gran,
i s'enfila al Putxet i als Agudells
que són los boterells
de ma superba acròpolis
i en son filat de cases ja estan presos.

Se tornen ciutadans los meus pagesos:
les onades de pedra ja m'empenyen,
los palaus i les torres ja m'estrenyen,
I encara Barcelona, al crit de «¡A dalt!»
puja a l'assalt
de ma pinosa i encastellada serra
amb closos filferrers que m'engrillonon,
amb pont i terraplens que em portaran
del tren de foc lo monstre assainant
que tot ho romp i aterra.

Oh Montjuïc, oh Tàber, mes companyes
d'ençà que sou muntanyes:
a Barcelona cal avui pujar
i a nosaltres baixar:
davant nostra regina
inclinem, doncs, la testa gegantina.

Barcelonines, (OC, ed. Selecta, 1946)

5

Cinquena parada

Era de Vil·la Joana, Vallvidrera

Què és la poesia?

La poesia és un auCELL del cel
que fa sovint volades a la terra,
per vessar una gota de consol
en lo cor trist dels desterrats fills d'Eva.

Los fa record del paradís perdut
on jugava l'amor amb la innocència,
i els ne fa somniar un de millor
en lo verger florit de les estrelles.

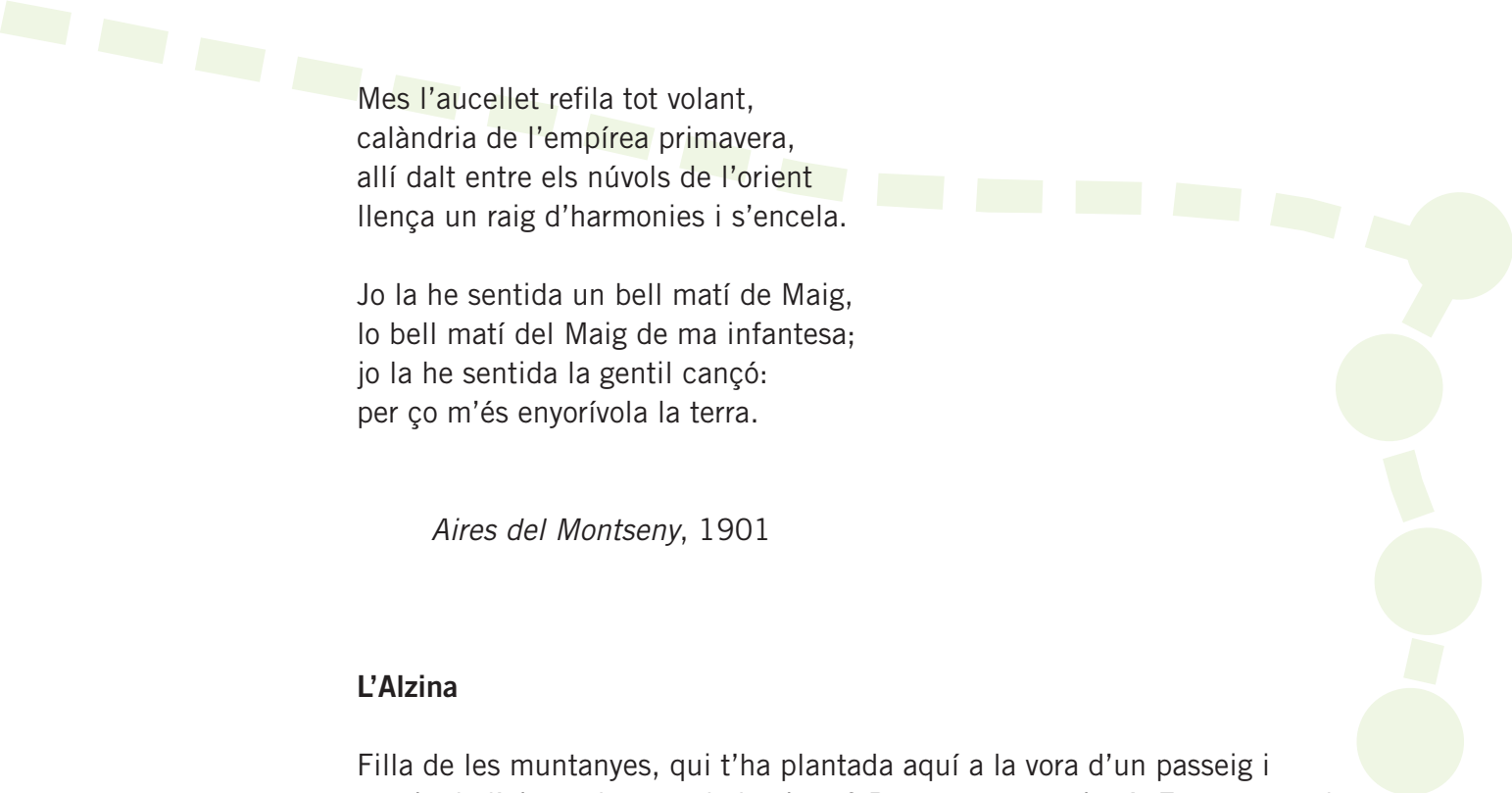
Ella és lo rossinyol d'aquells jardins,
són llur murmuri bla ses canticelles
que hi transporten al pobre desterrat
dant-li per ales místiques les seves.

No es deixa engabiar en los palaus,
no es deixa esbalair per la riquesa,
en la masia amb los senzills de cor
ses ales d'or i sa cançó desplega.

Mes per sentir-li modular a pler
la pobra humanitat està distreta;
qui està distret amb lo borboll mundà
¿com sentirà la refileta angèlica?

L'auCELL del paradís no es fa oir, no,
de qui escolta la veu de la sirena:
lo cel que es mira en la fontana humil,
no s'emmiralla en la riuada tèrbola.

De poetes cabdals prou n'hi ha haguts,
cap d'ells la dolça melodia ha apresada;
qui n'arribés a aprendre un refilet
aquell ne fora l'àliga superba.

Mes l'aucellet refila tot volant,
calàndria de l'empírea primavera,
allí dalt entre els núvols de l'orient
llença un raig d'harmonies i s'encela.

Jo la he sentida un bell matí de Maig,
lo bell matí del Maig de ma infantesa;
jo la he sentida la gentil cançó:
per ço m'és enyorívola la terra.

Aires del Montseny, 1901

L'Alzina

Filla de les muntanyes, qui t'ha plantada aquí a la vora d'un passeig i enmig de l'eixamplament de la ciutat? Ben segur que ningú. Ets un record de les antigues boscúries que baixaven del Tibidabo, una borla del seu mantell de setí verd que arribava fins a prop de la mar. La Providència t'ha deixada en mig de la nova Barcelona per recordar-li que fou un prat, com los empresaires de les vies fèrries deixen un montorull de terra de cada desmont, com a testimonis de la feinada feta que diu als viatgers; mireu a on érem i a on som.

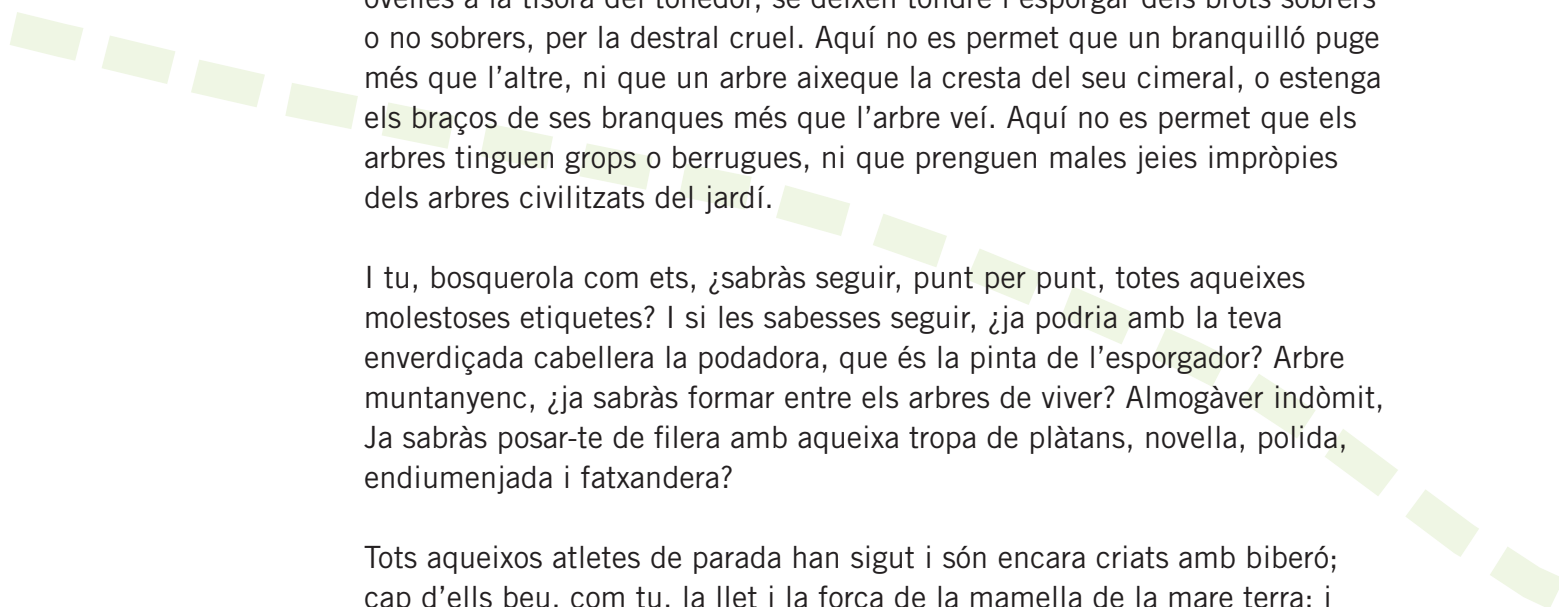
Mes no t'enyores aquí tota sola? No trobes a faltar les teves germanes que estan lluny d'aquí a l'altra banda de Collcerola o del Montseny, renyides amb aqueixa civilització que et migra, t'escanyoleix i et deshonra?

¿No enyores aquelles immenses ramades d'ovelles que davallaven mandrosament de la collada, com una congesta que esquitlladissa rossola i camina envers la plana? Elles cercarien la teva ombra amparadora i el teu patriarcal redós i amb sos bels planyívols te donarien lo «gran mercès».

¿No enyores aquells pastors que semblaven fets de la teva fusta, amb los esclops ferrats als peus, amb la barretina al cap i coberts amb una samarra feta de la pell de bestiar de llana de pastura? Allà tu fores la seva amiga

i confident; tu els faries de casa, tu series la seva llar. En les llargues i adormidores pluges de l'hivern tu els faries de sopluig; i en los temperis de l'estiu los serviries de parallamp i de cabanya, mentre ells, acurrucats, passarien lo rosari, o de genolls en terra demanarien misericòrdia a l'Altíssim.

Pobra filla de l'afrau, Com t'avindràs tu a la tirànica moda ciutadana? Aquí tots los arbres, inclinant lo cap una vegada a l'any al llenyataire, com les ovelles a la tisora del tonedor, se deixen tondre i esporgar dels brots sobrers o no sobrers, per la destrat cruel. Aquí no es permet que un branquilló puge més que l'altre, ni que un arbre aixequi la cresta del seu cimeral, o estenga els braços de ses branques més que l'arbre veí. Aquí no es permet que els arbres tinguen grops o berrugues, ni que prenguen males jeies impròpies dels arbres civilitzats del jardí.

I tu, bosquerola com ets, ¿sabràs seguir, punt per punt, totes aqueixes molestoses etiquetes? I si les sabesses seguir, ¿ja podria amb la teva enverdida cabellera la podadora, que és la pinta de l'esporgador? Arbre muntanyenc, ¿ja sabràs formar entre els arbres de viver? Almogàver indòmit, Ja sabràs posar-te de filera amb aqueixa tropa de plàtans, novella, polida, endiumenjada i fatxandera?

Tots aqueixos atletes de parada han sigut i són encara criats amb biberó; cap d'ells beu, com tu, la llet i la força de la mamella de la mare terra; i tu et resignaràs a abeurar-te, com ells, amb l'aigua d'una manguera? La manguera que t'hauria de regar a tu és la dels núvols, és la del temporal que trona, udola i llampega baixant dels Pirineus. Quina saba trobaràs tu en aqueix passeig empedreït i arenívol? Ton camp és un altre; ton camp és una vessant de muntanya, a on pugues enfonsar les arrels fins a les entranyes de la terra. Lo reguer, que hauries de veure als teus peus és un xaragall cobert d'espessa bardissa; los seients que hi hauries de tenir són los marges herbosos; tos veïns haurien d'ésser los penyalars i les cingleres. A tu no et convenen pas los aires pestilents de la ciutat; respiraries millor l'aire lliure de l'obaga. Allí te'n farien d'afalacs los tramontanals de tres dies; te'n dirien de coses les llevantades de vuit dies i vuit nits. Allí la tempesta escabellada et bressaria entre sos negres braços i el rúfol torb te cantaria la non-non com una mare a un noiet de quatre mesos que s'adorm.

Aquí sempre seràs una forastera, una estranya, un arbre de res, mirat de reüll per tots los partidaris de la simetria i de l'uniformisme. Aqueixa costum que tens de guardar les fulles d'un any per l'altre, aquí no és seguida per gairebé ningú. Si vols que t'ho diga clar, això fa pobre. Aquí els arbres menys luxosos, fins los més estalviadors, estrenen un vestit de fulla verda i flamant a cada primavera, i ells mateixos faran córrer que tens sinó un trajo per presentar-te al públic. Això de ser jove a cent anys, això de no envellir mai, aquí tampoc s'estila entre els arbres. Los del Passeig fan com los homes que van amunt i avall a la teva ombra: viuen de pressa i corrents, i a vint-i-cinc anys són vells, i a trenta són decrepits. Tu arribes a la vida ara tot just, i ¿quantes vegades los vegeres canviar en aqueixa via? ¿quantes los veuràs canviar encara si et deixen envellir? Mes, si creixes gaire, si eixamples gaire ta copa, no et deixaran pas morir de vellor... et faran la corretgeta.

Discursos, articles, pròlegs (1904)

